

De Lijdensweg van Dachau

De Lijdensweg van Dachau

Willem Eike den Hertog

Bezorgd door Martijn den Hertog

Schrijver: Willem Eike den Hertog
Coverontwerp: Martijn den Hertog
ISBN: 9789402197976
© 2020 Martijn den Hertog

Ter nagedachtenis aan Wim, Corrie, Hans, Frank, Joost

Wim den Hertog ca. 1940 (foto privé archief)

Stille herfst

*De zomer heeft zó stil gedaan,
dat men haar scheiden nauwliks hoort,
als moeder, die in zachtkens gaan
zorgt, dat zij 't slapend kind niet stoort.*

*Zo kalm vangt nu het einde aan,
zo licht schijnt nu doods donk're poort,
dat onze harten rustig slaan
bij 't wachten op het laatste woord.*

*En in des einders karmozijn
blinkt ons tot God gewend gelaat,
wyl onze handen samen zijn...*

*God zal de laatste herfstedraad
verspinnen in de zilv'ren schijn,
waarmee zijn hemel opengaat.*

W.E. den Hertog (1937)

Inhoud

Inhoud	9
Voorwoord.....	11
Inleiding.....	13
Verhoor	16
Bijlage A: Paasbrief.....	20
Bijlage B: Verslag van het Verhoor.....	23
Het Grote Lijden	30
De Naam.....	30
Het Karakter.....	31
Land Zonder Horizon	34
Het Front.....	37
De Hel van Dachau.....	39
Façade	42
Bemantelde Misdadigheid.....	47
Dagorde.....	50
Systematische Ondernijning.....	59
Willekeur	66
Straffen.....	70
Dodendans.....	75
Gaskamer en Experimenten.....	80
Vernietiging.....	85
Het Einde	89
Transporten	95
De Afgrond	103
Om het Kruis.....	106
Verzet	106
Vormen van Verzet.....	111
En God Lacht.....	116
Archieven.....	129
Literatuur	130

Voorwoord

Dat mijn opa tijdens de Tweede Wereldoorlog in Dachau had gezeten wist ik. Waarom hij daar zat was mij niet duidelijk. Zelf sprak hij maar mondjesmaat over deze duistere jaren. Binnen de familie werd ervan uitgegaan dat hij was verraden door een gemeentelid. Deze zou hem na een preek, waarin hij was uitgevaren tegen de bezetter, bij de Duitsers hebben aangegeven. Het klonk plausibel.

Na het overlijden van mijn vader kwam het archief van mijn opa in mijn handen. Daarin bleken veel antwoorden te zitten, op vragen die we hadden, maar nooit hadden durven stellen. Zo bleek dat hij het verhaal over zijn gevangenschap helemaal had uitgewerkt. Hij had er kort na de oorlog zelfs diverse lezingen over gegeven. Daarnaast bevatte het archief de vrijwel complete correspondentie tussen mijn opa en oma tussen het moment van gevangenneming tot aan het einde van 1944, toen door de oorlogsomstandigheden de post niet meer doorkwam.

In dit boekje staat het verhaal van mijn opa centraal. Ik heb de volledige tekst overgenomen, zoals ik deze in het archief heb aangetroffen. Om de leesbaarheid te bevorderen heb ik de tekst aangepast aan het hedendaagse taalgebruik. Naast dit boekje verschijnt *Blijvende Herinneringen van een Bittere Schoonheid* (ISBN: 9789402121162), waarin, naast een op de door Wim gehouden lezingen gebaseerde samenvatting van zijn ervaringen in Dachau, ook alle correspondentie is opgenomen. Aan de ene kant vertelt dat het verhaal van mijn opa in Dachau en aan de andere kant het verhaal van mijn oma in het bezette Noordwijkerhout, waar het leven van het gezin en de gemeente zo goed als mogelijk doorgaan.

Vlak na de oorlog wilde mijn opa zijn verhaal vertellen, omdat hij vond dat zijn gemeente het recht had te weten wat hun dominee had moeten doormaken. Daarna verstomde het verhaal. Nu, vijfenzeventig jaar na zijn bevrijding en terugkeer, is het nog altijd een verhaal dat gehoord moet worden.

Martijn den Hertog, januari 2020

Inleiding

Willem Eike den Hertog (Wim) werd op 13 november 1913 geboren in Schoonhoven. Het stadje in de Krimpenerwaard waar Nico Rost over schreef dat geen oude Schoonhovenaar zou gaan slapen alvorens eerst nog even de Lek geroken te hebben.¹ Toen Wim er opgroeide als oudste zoon, in een gezin dat uiteindelijk uit tien kinderen zou bestaan, was de wereld in oorlog. Ver weg van de Lek, zonken vele jonge mannen weg in de eindeloze, onstilbaar hongerende modderpoel van de Vlaamse en Franse slagvelden. Ontelbare jonge levens bevroren er in de tijd, herinnerd op vergeeld fotopapier.

Deze oorlog, en de verschrikkingen ervan, zullen grotendeels aan de jonge knaap voorbij zijn gegaan. Zijn vader, die kaashandelaar was, ondervond door de exportblokkade van de Britten en de druk van Duitse duikboten in de Noordzee, wel direct nadeel van de oorlog. Het gezin verhuisde daarom in 1916 naar Gouda en vervolgens in 1919 naar Utrecht, waar vader een grachtenpand aan Oudegracht 284 had gekocht. Dit ruime pand bood zowel ruimte aan *de Goudsche Kaashandel* die hij er ging uitbaten, als aan zijn groeiende gezin. Tussen 1919 en 1938 heeft Wim op dit adres gewoond. Hij bracht er zijn schooltijd door en voltooide aan de Universiteit van Utrecht zijn studie Theologie.² Na zijn studie werd hij in 1938 hulppredikant in Eindhoven. Daar ontmoette hij Cornelia Bartha Neele (Corrie), met wie hij op 10 januari 1940 in het huwelijk trad. Vier dagen later deed hij in-trede als predikant van de Nederlands Hervormde gemeente Noordwijkerhout. Het Witte Kerkje werd zijn tweede thuis.

De Duitse inval in de meidagen van 1940 moet een schok geweest zijn, maar heeft Wim er niet van weerhouden zijn mening over het nieuwe gezag, dat haaks op zijn eigen overtuiging stond, van de kansel en in het kerkblaadje te ventileren. Tijdens de eerste oorlogs-

¹ Nico Rost, *Reisdagboek uit de Krimpenerwaard*, (Rotterdam 1954), aldaar 110. Rost was ook gevangene in Dachau. Hij was als communist gevangen gezet en overleefde het kamp door zich vast te bijten in zijn geliefde Duitse literatuur. Hij schreef er het boek *Goethe in Dachau* over.

² Archief Willem Eike den Hertog (hierna Archief W.E. den Hertog). In dit archief is een uitgebreide genealogie van de familie den Hertog te vinden. Hierin is door Wim ook een beschrijving van zijn eigen leven opgenomen.

jaren ging het leven nog ongestoord door. Er werden twee kinderen geboren, Hans en Irene.

In mei 1942 werd Wim voor verhoor ontboden bij de Sicherheitsdienst aan het Binnenhof te Den Haag. Uit zijn antwoorden bleek dat hij bij zijn standpunten bleef en zijn handelen niet zou aanpassen, zodat het wel op Duitse goedkeuring kon rekenen. Het leverde een gevangenschap van bijna drie jaar op. Kamp Amersfoort was de eerste halte, Dachau het eindstation. Hij werd in schutzhaf genomen en opgesloten in een barak met andere geestelijken uit bezet Europa. Zij zaten er ook vast voor hun eigen bescherming. Het was Wim toegestaan met zijn vrouw te corresponderen. Zo werd hij, op bijna duizend kilometer sporen, deelgenoot van het reilen en zeilen van zijn familie en gemeente. Een levenslijn waar niet elke gevangene over mocht beschikken. Op foto's, die clandestien in de pakketten die hij van thuis mocht ontvangen werden meegestuurd, kreeg hij een beeld bij de woorden. Door deze tijdingen van thuis, de liefde voor zijn vrouw en kinderen en zijn geloof in God, die hem op zijn lijdensweg leidde en wel voor een goede afloop zou zorgen, kon Wim overleven. Op 29 april 1945 werd Dachau door het Amerikaanse leger bevrijd. Pas op 20 mei 1945 vertrok Wim huiswaarts, in een open vrachtwagen die voor de repatriëring van Nederlanders uit Dachau was geregeld. Via het evacuatiecentrum in Eindhoven kwam hij op 1 juni 1945 eindelijk weer thuis. Twee dagen later hield hij zijn eerste preek.

Na zijn terugkeer uit Dachau probeerde Wim het normale leven weer te hervatten. Het gezin werd met nog drie kinderen uitgebreid. In 1946 verruilde hij de kansel van Noordwijkerhout voor die in Loosduinen. Van 1968 tot aan zijn emeritaat in 1979, was hij vervolgens dominee in de Ontmoetingskerk te Oud Beijerland. Hierna trad hij nog veelvuldig aan als dominee door het hele land. Over de geschiedenis van zijn geliefde Abdijkerk te Loosduinen publiceerde hij in 1997 het boek *De Abdij van Loosduinen*.

Op 30 december 2008 overleed Wim, 95 jaar oud. Na een lang en rijk leven.

Over zijn ervaringen in Dachau heeft Wim vlak na de oorlog een aantal lezingen gegeven. Hij vond dat zijn gemeente het recht had om te horen wat hun dominee had doorgemaakt. Naast deze lezingen heeft Wim zijn verhaal uitgewerkt in het manuscript *De Lijdensweg van Dachau*, dat in zijn archief bewaard is gebleven. Dat verhaal verschijnt